

Araştırma Makalesi / Research Article

TRANSFER HARCAMALARININ GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ: GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER*

Ebru KARAŞ¹

Öz

Toplumsal refahın sağlanmasında milli gelir artması ve sürekliliği kadar, bu gelirin ne kadar adil paylaşıldığı da oldukça önemlidir. Piyasada gerçekleşen ve birincil dağılım olarak nitelendirilen gelir dağılımı çoğu zaman adil olmadığı noktasında eleştirilmektedir. Bu nedenle gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi için devlet geliri yeniden dağıtmaktadır. Devlet eliyle gelirin yeniden dağıtılmasında en etkili araçlardan biri transfer harcamalarıdır. Ancak transfer harcamaları alt türleri itibariyle farklı şekillerde gerçekleştirilmekte ve hepsi gelir dağılımı üzerinde iyileştirici bir etki meydana getirmemektedir. Günümüzde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımında adaletin sağlanması oldukça önemli bir amaç olup, transfer harcamaları da bu doğrultuda kullanılan temel araçlar arasındadır. Çalışmanın amacını transfer harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisinin Gini katsayısı esas alınarak ülke grupları bazında tespiti oluşturmaktadır. Bu bağlamda, gelişmiş ülkelerde gelişmekte olan ülkelere göre transfer harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca gelişmiş ülkelerde transfer harcamaları içinde sosyal yardımların payının gelişmekte olan ülkelere göre daha yüksek olduğu da tespit edilmiştir. Ülkelerin transfer harcamalarının ve alt türlerine ayrılan payların ülkelerin Gini katsayılarına yansıdığı görülmektedir. Buna göre gelişmiş ülkelerde gelir dağılımı, gelişmekte olan ülkelere göre daha eşitlikçi bir yapıya sahiptir. Ülke özelinde değerlendirmelerde sosyal harcamaların payının Gini katsayılarına yansımaları teoride beklenen ile doğru orantılıdır.

Anahtar Kelimeler: Gelir dağılımı, Gini katsayısı, Transfer harcamaları, Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler

JEL Kodları: D31, H53

EXAMINING THE EFFECT OF TRANSFER EXPENDITURES ON INCOME DISTRIBUTION: DEVELOPED AND DEVELOPING COUNTRIES

Abstract

How fairly national income is shared is as important as the increase and continuity of national income in ensuring social welfare. Income distribution, which occurs in the market and is described as primary distribution, is often criticized as being unfair. For this reason, the state redistributes income in order to ensure justice in income distribution. One of the most effective tools in redistributing income by the state is transfer expenditures. However, transfer expenditures are carried out in different ways depending on their subtypes, and not all of them have an improving effect on income distribution. Today, ensuring justice in income distribution is a very important goal in both developed and developing countries, and transfer expenditures are among the basic tools used in this direction. The purpose of the study is to determine the effect of transfer expenditures on income distribution on a country group basis, based on the Gini coefficient. In this context, it is seen that the share of transfer expenditures in total public expenditures is higher in developed countries than in developing countries. It has also been determined that the share of social aid in transfer expenditures is higher in developed countries than in developing countries. It is seen that the transfer expenditures of countries and the shares allocated to their subtypes are reflected in the Gini coefficients. Accordingly, income distribution in developed countries has a more egalitarian structure than in developing countries. In country-specific evaluations, the reflection of the share of social expenditures on the Gini coefficients is directly proportional to what is expected in theory.

Keywords: Income Distribution, Gini coefficient, Transfer expenditures, Developed and developing countries

JEL Codes: D31, H5

* Bu çalışma 12-15 Ekim 2023 tarihinde düzenlenen 37. Uluslararası Maliye Sempozyumu'nda sunulan "Transfer Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi: Karşılaştırmalı Ülke Örnekleri" başlıklı bildiriminden gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

¹ Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, ebru.cilli@usak.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0625-3722.

Başvuru Tarihi (Received): 01.08.2024 **Kabul Tarihi (Accepted):** 18.09.2024.

Giriş

Üretim faktörlerinin üretim sürecine dâhil edilmesi sonucunda elde edilen gelirin, geliri oluşturan unsurlar arasında dağılımına gelir dağılımı denilmektedir. Piyasa koşullarında gerçekleşen bu dağılım birincil gelir dağılımı olarak ifade edilmektedir. Birincil gelir dağılımı, gelir dağılımında adaleti garanti etmemektedir. Çünkü serbest piyasa koşullarında esas alınan temel hedef etkinliktir. Etkinliğin sağlandığı noktada gerçekleşen gelir dağılımının ne kadar adil olduğu tartışmalıdır. Tam rekabet piyasa şartlarının sağlandığı etkinlik noktasında gelir dağılımı sorun olarak görülmez. Çünkü her bir üretim faktörü üretim sürecine katkı oranında üretimden pay alma imkânına sahiptir. Ancak, tam rekabet koşullarından sapmanın gözlemlendiği alanlarda her gelir dağılımı adalet açısından tartışmalı bir noktaya gelmektedir. Piyasa aksaklıklarının gözlemlendiği alanlarda birincil gelir dağılımının adil olmadığı kabul görmektedir. Bu kapsamda piyasada gerçekleşen gelir dağılımının iyileştirilmesi ve gelir grupları arasında adaletin sağlanması için devlete gelirin yeniden dağıtılması noktasında işlevler düşmektedir. Özellikle 1930'lı yıllarda gelişen modern maliye yaklaşımıyla birlikte gelirin yeniden dağıtılması devletin temel fonksiyonları arasında yer almıştır. Devlet elinde bulundurduğu mali araçların miktar ve bileşenlerinde düzenlemeler yaparak gelir dağılımında adaleti sağlamaya çalışmaktadır. Devlet eliyle gelirin yeniden dağıtılması ikincil gelir dağılımı olarak kabul edilmektedir.

İkincil gelir dağılımı kapsamında kullanılan mali araçlardan biri transfer harcamalarıdır. Kamu harcamalarının ekonomik sınıflandırılması kapsamında ele alınan transfer harcamaları karşılıksız harcamalar olarak nitelendirilmektedir. Bu harcamalar belli koşullar altında gerçekleştirildiğinde gelir dağılımının iyileşmesinde etkin birer çözüm aracı haline gelmektedir. Özellikle transfer harcamalarının kendi içerisinde dağılımı ve sosyal transferlerin payı bu noktada en önemli koşullardan biridir. Transfer harcamaları sadece sosyal amaçlı yardımlardan oluşmamaktadır. Sosyal nitelikli harcamaların yanında devletin daha önce almış olduğu borçların faiz ödemeleri de transfer harcamaları içerisinde yer almaktadır. Bu nedenle toplam transfer harcamaları içerisinde sosyal amaçlı harcamalar payının yüksek olması, bu harcamaların bir gelir aktarım mekanizması olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Çalışmanın araştırma sorusu bu noktada ortaya çıkmaktadır. Buna göre; “Transfer harcamalarının payı devletin gelir dağılımında iyileştirici harcamalara önem verdiğinin göstergesi midir?” araştırma sorusundan hareketle çalışma ele alınmıştır. Bu kapsamda çalışmada, gelir aktarım mekanizması olarak transfer harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki iyileştirici etkisinin tespiti amaçlanmaktadır. Çalışmada gelir dağılımında adaletin ölçülmesinde en yaygın yöntem olan Lorenz eğrisi ve Gini katsayısı ile transfer harcamalarının payı ele alınarak, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bazında karşılaştırmalara ve değerlendirmelere yer verilmektedir. Buradan hareketle çalışma dört kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda gelir dağılımı ve bunun iyileştirilmesine, ikinci kısımda gelir dağılımına ilişkin göstergelere, üçüncü kısımda transfer harcamalarına yönelik kavramsal bilgilere yer verilmektedir. Dördüncü kısımda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere transfer harcamaları ve gelir dağılımı göstergelerine yönelik sayısal verilere ve değerlendirmelere yer verilmiş olup, ayrıca Türkiye özelinde değerlendirmeler de yapılmıştır. Çalışmanın sonunda ise elde edilen bulgulardan hareketle sonuç ve önerilere değinilmiştir.

1. Gelir Dağılımı Kavramı ve Gelir Dağılımının İyileştirilmesi

Tarih boyunca ülkeler ekonomik anlamda gelişmek, büyümek ve refah seviyelerini arttırmak adına çeşitli politikalar izlemiştir. Bu anlamda ülkelerin zenginliklerini arttırmaları en önemli konulardan biri haline gelmiştir. Tüm dünyada geçmişten günümüze zenginlik ekonomik büyümenin beraberinde gelmiştir. Ekonomik büyüme her ne kadar milli gelir artışını beraberinde getirirse de başka sorunların oluşmasına da neden olmuştur. Bu sorunların başında gelir dağılımındaki adalet gelmektedir (Çelik ve Erkişi, 2022: 254). Buradaki sorun milli gelirin nasıl büyüyeceğinden ziyade kim tarafından büyütüleceği ile ilgilidir. Eğer milli gelir üst gelir

grubundan hareketle artış gösteriyorsa, yoksulluğun çözümüne ilişkin ilerlemeler yavaşlamakta ve gelir eşitsizlikleri giderek artmaktadır. Diğer taraftan milli gelir toplumun çoğunluğu tarafından arttırılırsa, bu gelirin bölüşümü de daha eşit olmaktadır. Ancak günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkelerde yüksek bir milli gelir artışı sağlansa da bu artıştan alt gelir gruplarının faydalanma durumu oldukça düşüktür. Bu nedenle gelir dağılımında adaletin sağlanması hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde kalkınma sorunlarının temelinde yer almaktadır (Todaro ve Smith, 2015: 216-217). Dolayısıyla günümüzde istikrarlı bir ekonomide ekonomik büyüme sonucunda oluşan milli gelirin bölüşümü oldukça önemli bir konudur (Tokatlıoğlu ve Selen, 2019: 28).

Bir ülkede belli bir dönemde ortaya çıkan gelirin, geliri oluşturan unsurlar arasındaki dağılımı, gelir dağılımı olarak tanımlanmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 1). Teoride gelir dağılımı dört farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Bunlar; coğrafi gelir dağılımı, sektörel gelir dağılımı, fonksiyonel gelir dağılımı ve kişisel gelir dağılımıdır. Milli gelirin çeşitli sosyal gruplar arasında nasıl dağıldığının araştırılmasında kullanılan gelir dağılımı genellikle fonksiyonel gelir dağılımı ve kişisel gelir dağılımı olmaktadır. Fonksiyonel gelir dağılımı üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları payı ifade etmektedir (Türk, 2004: 315). Kişisel gelir dağılımı ise toplumda yer alan bireyler veya gruplar arasındaki dağılımını açıklamaktadır. Özellikle kişisel gelir dağılımıyla hane halkları arasındaki gelir eşitsizlikleri tespit edilmeye çalışılmakta olup, bir toplum düşük gelir grubu toplumun en büyük grubu oluşturuyorsa, bu durum gelirin hane halkları arasında adil dağılmadığını göstermektedir (Howard, 2001: 80; Kubar, 2011: 228-229).

Gelirin nasıl paylaşıldığı hem sosyal bilimler hem de politika yapıcılar açısından üzerinde durulan konulardan biridir. Bilindiği üzere kamu maliyesi literatürünün temelini etkinlik ve adalet arasındaki değişim ilişkisi oluşturmaktadır. Özellikle kamu müdahalelerinin etkinliği olumsuz etkilediği kabul edilmektedir (Aktaş ve Dokuzoğlu, 2021: 120). Rekabetçi piyasa ekonomisinin sonucu oluşan refah iktisadının birinci temel teoreminde piyasa ve Pareto etkinlik² arasında ilişki kurulmakta, rekabetçi bir dengenin söz konusu olduğu durumda Pareto etkinliğinin kendiliğinden elde edildiği kabul görmektedir (Just vd., 2004: 24). Tam rekabet piyasasının geçerli olduğu durumlarda gerçekleşen etkinlik, adalete en çok yaklaşan durumu ifade etmektedir. Rekabetçi koşulların geçerli olduğu ekonomilerde bireyler sahip olduğu kaynaklar ve bunları kullanma yeteneklerine bağlı olarak piyasada oluşan gelirden pay almaktadır. Hakkaniyet ölçütünde bölüşülen bu gelir adil kabul edilmektedir (Hausman ve McPherson, 2006: 66). Bu durumda etkinlik temelli politikalarından hareket edilmektedir. Ancak tam rekabet piyasalarının geçerliliği söz konusu değildir. Özellikle modern maliye yaklaşımında tam rekabetçi bir dengenin varlığından ziyade, böyle bir denge eğiliminin olabileceğinden bile şüphe duyulmaktadır (Connolly ve Munro, 1999: 34-35). Bu piyasada gerçekleşen ve birincil gelir dağılımı olarak adlandırılan bu dağılım, çoğu zaman adil kabul edilmemektedir. Gelir dağılımında adaletsizliğin artması beraberinde çeşitli sosyal sorunları getirebileceğinden, devletin bu noktada sahip olduğu yeniden dağıtım fonksiyonu ön plana çıkmakta ve gelir ikinci kez dağıtılmaktadır (Çalışkan, 2022: 219).

Gelir yeniden dağıtılması iki şekilde gerçekleşmektedir. İlk olarak milli gelir, tüketici birimler arasındaki dağılımı belirleyen faktör fiyatlarını değiştirerek yeniden dağıtılabılır (Türk, 2004: 324). Dolayısıyla aslında burada devlet birincil gelir dağılımına müdahale ederek geliri iyileştirme fonksiyonunu kullanmış olur. Birincil gelir dağılımında devletin piyasaya müdahalesi yasal düzenlemeler kapsamında olabilmektedir. Örneğin asgari ücret gibi uygulamalarla emek piyasasına yapılan düzenlemeler üretim faktörlerinin aldıkları payları değiştirebilir, gelir dağılımı daha adil bir görünüm alabilir (Kirmanoğlu, 2007: 206). İkinci olarak ise milli gelir, vergi, sübvansiyon ve harcama yoluyla yeniden dağıtılabilmektedir. Burada gelir dağılımına etki eden

² Pareto etkinlik bir ekonomideki kaynakların optimum düzeyde dağılımını göstermektedir (Öztürk, 2011: 32). Pareto etkinlik herhangi bir kişinin refahını kötüleştirmeden bir diğerinin refahının iyileştirilmesinin mümkün olmadığı durumu ifade etmektedir (Little, 1957: 84).

temel unsurlara müdahale etmeden bahsi geçen mali araçlar kullanılarak yeniden dağıtılır. Devletin geliri iyileştirme fonksiyonu esasında ikinci gelir dağılımında ortaya çıkmaktadır (Türk, 2004: 324; Kirmanoğlu, 2007: 207; Howard, 2001: 81).

Devlet eliyle gelirin yeniden dağıtımını sosyal devletin bir gereği olarak kabul edilmektedir (Hazman, 2011: 208). Bu kapsamda toplumdaki her bireyin ihtiyaçlarını en üst seviyede karşılayabilecek bir gelire sahip olması için gelir dağılımında adaletin sağlanması gerekmektedir (Tokatlıoğlu ve Selen, 2019: 29). İlk zamanlar politik ve ahlaki değer yargılarına dayandırılan adil gelir dağılımı, Keynesyen ve Neoklasik iktisat ile birlikte ekonomik temellere dayandırılmıştır. Keynesyen iktisadi yaklaşıma göre ekonomik buhran dönemlerinde tam istihdamın gerçekleştirilebilmesi için tüketim eğilimi düşük gelir grupları lehine gelirin yeniden aktarılması önerilmiştir. Diğer taraftan Neoklasik iktisadi yaklaşım gelirin yeniden dağılmasını marjinal fayda teorisi kapsamında değerlendirmiştir. Buna göre gelir arttıkça gelirin marjinal faydası azalmakta olup, yüksek gelir gruplarından düşük gelir gruplarına doğru gelir yeniden dağıtılabılır. Böylelikle toplumsal fayda olumlu etkilenmektedir. Bir ülkenin toplumsal faydasında belirleyicisi üretilen mal ve hizmetlerin toplamıdır. Ancak üretim ne kadar artarsa artsın bunun sonucunda oluşan gelir adil dağılmazsa toplam refah artmış sayılmamaktadır (Ay, 2004: 110). Çünkü her bireyin refahı, kendi gelirin yanı sıra mevcut gelir dağılımına da bağlıdır (Howard, 2001: 81). Bu nedenle günümüzde devletin geliri iyileştirme fonksiyonu temel görevleri arasında yer almaktadır.

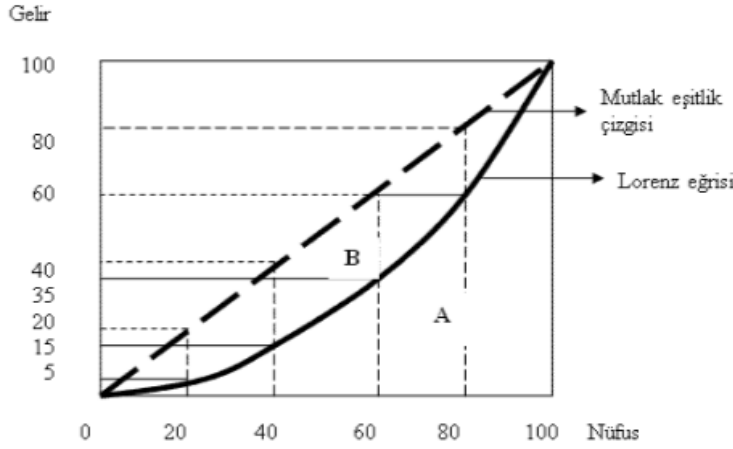
2. Gelir Dağılımına Yönelik Göstergeler

Toplumsal sınıflar veya bireyler arasındaki gelir dağılımındaki eşitsizlikler hemen hemen her dönemde rastlanmakla birlikte, bu durum kapitalist ekonomi ve sanayileşmeyle birlikte daha fazla önem kazanan bir sorun haline gelmiştir (Çelik, 2004: 53). Gelir eşitsizliğinin boyutunun belirlenmesinde çeşitli yöntemlerden faydalanılmaktadır. Teoride gelir eşitsizliği ve büyümeye yönelik çalışmaların öncüsü olarak Kuznets (1955) gösterilmektedir. Kuznets tarafından ileri sürülen ve kendi adıyla anılan Kuznets hipotezinde gelir eşitsizliği ülkelerin ekonomik gelişme süreci doğrultusunda ele alınmıştır. Buna göre ülkelerin ekonomik büyümesindeki gelişmeyle birlikte kişi başına düşen gelirin başlarda azalıp daha sonraki süreçte artacağı öngörülmektedir (Kanbur, 2000: 797). Yani bir ülke geliştikçe gelir eşitsizliği başta artmakta, ancak kalkınma ilerledikçe eşitsizlik giderek azalmaktadır. Kuznets bunun, kalkınmanın erken aşamasında emeğin düşük verimli sektörlerden yüksek verimli sektörler kaymasından ve bunun da ücretler arasındaki eşitsizliğin artmasına yol açtığından kaynaklandığını ileri sürmektedir. Ancak daha sonra yüksek verimli sektör ekonomiyeye hâkim olmaya başladıkça ücret eşitsizliğinin azalacağı kabul edilmektedir (Thornton, 2001: 15). Gelir dağılımında söz konusu olan eşitsizliklerin ölçümünde Kuznets'in yanı sıra birçok göstergeden faydalanılmaktadır. Bunlardan biri de Lorenz eğrisidir.

Lorenz eğrisi bir ülkede dönemler arası gelir dağılımını gösteren veya ülkeler arası gelir dağılımına ilişkin karşılaştırma yapmaya imkân en bilindik yöntemlerdendir (Howard, 2001: 81). Lorenz eğrisi nüfusun kümülatif oranı ve milli gelirin kümülatif oranı ile ilgilidir (Kakwani, 1977: 719). Bu kapsamda Lorenz eğrisinde yatay eksen nüfus dikey eksen ise gelir yer almaktadır. Nüfus %20 olmak üzere beş paya ayrılmış olup, her dilimin gelirden aldığı pay gösterilmektedir (Kirmanoğlu, 2007: 200). Yani bu yöntemde çeşitli gelir dilimlerinde ne kadar nüfusun var olduğu ve bunların geliri ortaya konmaktadır. Daha sonra yüzdelere ayırarak nüfusu en az gelirden en çok gelire doğru sıralanmaktadır. Her yüzdenin karşısına bu grubun milli gelirden aldığı pay yüzde olarak gösterilmektedir. Şekil 1'de yer alan diyagram üzerinde ifade edilen Lorenz eğrisi orjine 45 derecelik bir açıyla çizilmekte olup mutlak eşitliği göstermektedir ve bu eğri üzerindeki gelir dağılımı eşit kabul edilmektedir. Örneğin tüketici birimlerinin en az %25'i gelirin %25'ni, %50'si gelirin %50'sini elde etmektedir. Ancak çoğu ekonomide gerçekleşen gelir dağılımı Lorenz eğrisine eşit olmayıp, mutlak dağılımdan sapma göstermektedir. Somut gelir dağılımı eğrisi Lorenz eğrisine yaklaştıkça eşitsizlik azalmaktadır, tam tersi durumda ise eşitsizlik artmaktadır.

Somut gelir dağılımının mutlak eşitlik eğrisinden sapması, yani gelir dağılımındaki bozulma, İtalyan istatistikçi Gini bir katsayı ile ifade etmiş olup, bu katsayı günümüzde Gini katsayısı olarak kullanılmaktadır (Türk, 2004: 318-319).

Şekil 1: Lorenz Eğrisi

Kaynak: (Eğilmez, 2006, <https://www.mahfiegilmez.com/2016/09/gelir-daglimnda-son-durum.html>)

Lorenz eğrisinden türetilen Gini katsayısı, eğrinin herhangi bir noktasındaki gelir dağılımının kesin bir ölçümünü verir. Katsayı, Lorenz eğrisi ile 45 derece çizgisi arasındaki alanın 45 derece çizgisinin altındaki toplam alana ($B/B+A$) oranını ifade etmektedir (Howard, 2001: 81). 0 ile 1 arasında bir değere sahip olan bu katsayının 0'a yaklaşması gelir dağılımında dengesizliğin azaldığını, 1'e yaklaşması ise gelir dağılımındaki eşitsizliğin arttığını göstermektedir. Gini katsayısı sıfır olduğunda Lorenz eğrisi 45 derecelik çizgide olmakta ve gelir dağılımında eşitlik sağlanmaktadır (Hyman, 2011: 475). Gelir dağılımındaki eşitsizliklerin ölçülmesinde en fazla bu katsayıdan faydalanılmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 16). Çalışmada da gelir dağılımı göstergesi olarak bu kat sayı esas alınmaktadır. Gelir dağılımı eşitsizliklerinin karşılaştırılması amacıyla çalışmada "P80/P20" oranından da yararlanılmıştır. Bu oran toplumda milli gelirden en fazla pay alan %20'lik kesimin aldığı payın en az pay alan %20'sinin aldığı paya oranını ifade etmektedir. Bu oran; gelirden pay alan iki uç arasında geliri dağılımında kaç kat fark olduğunu göstermektedir.

3. Gelir Dağılımında Transfer Harcamalarının İyileştirici Etkisi

3.1. Transfer Harcamaları Kavramı

Devlet eliyle gelirin yeniden dağıtılmasında en etkili araçlardan biri kamu harcamalarıdır. Kamu harcamalarının miktar ve bileşenlerinde yapılan düzenlemeler sonucunda devlet adil bir bölüşümün gerçekleşmesini yönelik müdahalelerde bulunabilmektedir. Bu doğrultuda kamu harcamalarının maliye politikası açısından önemi mal piyasalarında toplam talep ve arzı etkileyebilmesidir. Kamu harcamalarında meydana gelen değişim gelir akımının yavaşlamasına veya hızlanmasına neden olmaktadır. Sosyal hesaplar matrisine dayanan bu görüşten hareketle ekonomideki bir birimin harcaması diğer birimin gelirini oluşturmaktadır. Kamu harcamalarının toplam talep üzerindeki etkisi harcama unsurunun mal piyasasına girişine göre değişmektedir. Yani harcamanın mal veya hizmet karşılığında yapılıp yapılmadığı burada belirleyicidir (Tokatlıoğlu ve Selen, 2019: 31). Dolayısıyla kamu harcamalarının türü ve karşılıklı olup olmadığı gelir dağılımı noktasında etkisini farklılaştırmaktadır. Bilindiği üzere kamu harcamaları çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Kamu harcamalarının gelir dağılımına etkisi, ekonomik sınıflandırmadan³ hareketle ele alındığında ön plana transfer harcamaları çıkmaktadır.

³ Ekonomik sınıflandırmada kamu harcamaları reel ve transfer olarak ikiye ayrılmaktadır. Mal ve hizmet karşılığı yapılan reel harcamalar yatırım ve cari harcamalardır. Mal ve hizmet karşılığında yapılan bu harcamaların mal

Transfer harcamalarına ilişkin ilk teorik çerçeve Pigou (1947) tarafından ortaya konulmuş olup, Pigou kamu harcamalarını transfer harcamaları ve transfer dışı harcamalar olarak ikiye ayırmıştır. Pigou transfer harcamalarını bir gelir aktarım mekanizması olarak tanımlamıştır (Aktaş ve Dokuzoğlu, 2021: 122). Diğer kamu harcamalarına göre transfer harcamaları kuramsal açıdan üretim faktörünün kullanılmadığı, ele alınan dönem milli gelirinde doğrudan bir değişikliğe sebebiyet vermeyen, bazı kaynakların devlet tarafından kişi veya kurumlara karşılıksız olarak aktarılmasını sağlayan harcamalardır (Yüce, 2002: 30). Bu tür harcamalar satın alma gücünün el değiştirmesine neden olduğundan gelir dağılımı üzerinde doğrudan ilişkilidir (Topuz ve Doğan, 2020: 550). Buradan hareketle, transfer harcamaları belli kişi veya gruplara satın alma gücünün aktarıldığı harcamalar olarak da ifade edilmektedir. Karşılıksız ve daha çok yardım niteliğinde olan bu harcamaları sosyal güvenlik programları, işsizlik yardımları, ihtiyaç sahiplerine yapılan sosyal yardımlar oluşturmaktadır (Ay, 2004: 126-127). Bununla birlikte transfer harcamalarının tamamı sosyal nitelikte değildir. Devletin gerçekleştirmiş olduğu transfer harcamaları alt grupları itibarıyla farklı amaçlarda kullanılabilir. Çeşitli amaçlarda gerçekleştirilen transfer harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi de birbirinden farklılık gösterebilmektedir.

3.2. Transfer Harcamalarının Alt Bileşenleri

Transfer harcamaları mali, iktisadi, sosyal ve borç ödemeleri şeklinde sınıflandırılabilir gibi karşılıklı ve karşılıksız transfer harcamaları şeklinde de sınıflandırılmaktadır. Bununla birlikte transfer harcamalarını başlıca iki gruba ayırmak da mümkündür. Bunlardan ilki kamusal düzenlemeler ile belirlenmiş kişilere yapılan harcamalardır. İkincisi ise kamu borcu karşılığında yapılan faiz ödemelerdir. İlk grupta yer alan transfer harcamaları bazıları karşılıksız bazıları ise belli bir karşılığa (prim ödemeleri gibi) bağlı yapılan harcamalardır (Bülbul ve Sağır, 2020: 3-4). Karşılıksız yapılan transferler kişilere, işletmeler veya yabancı ülkelere yapılan transferler şeklinde gerçekleşmektedir. Kişilere yapılan transferler geçimini sağlayamayanlara yapılan ödemeler sosyal güvenlik kurumlarının yaptığı ödemelerden oluşmaktadır. Bunlar milli gelir üzerinde bir değişikliğe sebebiyet vermeyen, satın alma gücünün sosyal gruplar ve kişiler arasında el değiştirmesine katkı sağlayan harcamalardır. Bu nedenle gelir dağılımını iyileştirici etkisi yüksektir. İşletmelere yapılan transferler ise ekonomik ve toplumsal amaçlarla işletmelere aktarılan satın alma gücüdür. Bu tür transferle belli ekonomik amaçlarla gerçekleştirilmektedir. Örneğin bir malın üretiminin artırılması, tarım üreticisini korumak, geri kalmış bölgeleri desteklemek gibi işletmelere yönelik yapılan transfer harcamalarıdır. Siyasi ve diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi adına yabancı ülkelere de transferler yapılabilmektedir. Karşılıklı transferler ise belli amaçlarla arazi veya binanın el değiştirmesi şeklinde yapılmaktadır (Aydın vd., 2017: 478). Dolayısıyla transfer harcamaları düşük gelir gruplarına yapılan ödemeler, belirli iktisadi faaliyetlerin desteklenmesine yönelik ödemeler (sübvansiyon), sosyal amaçlı ödemeler ve faiz ödemelerinden oluşmaktadır. Bunlar arasında faiz ödemelerinin gelir dağılımı üzerindeki etkisi istenilenin aksineyken, diğerlerinin teorik açıdan olumlu etki meydana getirmesi beklenmektedir (Topuz ve Doğan, 2020: 550).

İç ve dış kamu borçlanması kapsamında borç verenlere yapılan faiz ödemeleri de transfer olup, gelir dağılımını doğrudan etkileyen ödemelerdir. Burada önemli olan borç faiz ödemelerinin kimlere yapıldığıdır. Düşük gelir gruplarının tasarruf eğilimlerinin düşük olduğu göz önünde bulundurulduğunda daha çok borç veren kesimin daha çok yüksek gelir grubu olduğu söylenebilir. Bu nedenle yüksek gelir gruplarına yapılan faiz ödemeleri geliri dağılımında adaleti olumsuz etkileme olasılığına sahiptir. Bununla birlikte faiz ödemeleri bir bütçe kısıtı oluşturmakta ve diğer bütçe kalemlerinde daralmaya neden olmaktadır. Faiz ödemelerindeki artış özellikle eğitim, sağlık

piyasasına etkisi doğrudan ve hızlı olmaktadır. Transfer harcamaları mal ve hizmet karşılığı yapılmadığı için etkisi dolaylı ve gecikmelidir.

ve sosyal yardım gibi sosyal harcamaların payının azalmasına neden olduğu takdirde de gelir dağılımını olumsuz etkilenebilmektedir (Ersezer, 2006: 265).

Diğer taraftan kişiler veya gruplara doğrudan doğruya yapılan parasal yardımların genellikle emeklilere ve düşük gelirlilere olduğu düşünüldüğünde bunların bütçe içindeki payının artması gelir dağılımını olumlu etkilemektedir (Yüce, 2002: 30). Düşük gelirlilere veya işsizlere ödenen sosyal transferler, özellikle refah devletlerinin yeniden dağıtım politikalarının önemli unsurlarından biridir (Lorz, 2004: 205). Düşük gelirlilere verilen nakdi ve aynı yardımlar, bazı mal ve hizmetlere verilen destekler sonucunda bu mal ve hizmetlerin piyasa fiyatı altında sunulması ve bunlardan düşük gelirlilerin faydalanması bu tür harcamaların gelir dağılımını olumlu etkilemektedir. Ancak bu tür mal ve hizmetlerden tüm gelir grupları yararlandığı durumda gelir dağılımında bir değişiklik meydana getirmesi beklenmemektedir. Ayrıca devletin sosyal güvenliğinin finansmanına katılması düşük gelirlilerin gelirlerini arttırarak gelir dağılımında eşitsizliği azaltmaktadır. Üretim ve ihracata yönelik yapılan sübvansiyonlardan genellikle üst gelir grupları faydalandığından bunlar gelir dağılımında adaletin bozulmasına sebebiyet verebilmektedir (Aydın vd., 2017: 480). Dolayısıyla kamu harcamalarından hangi gelir gruplarının faydalandığı oldukça önemlidir. Eğer ki kamu harcamalarından yüksek gelir grupları faydalaniyorsa kamu harcamalarının gelir dağılımını iyileştirici fonksiyonundan bahsetmek çok mümkün değildir. Diğer taraftan kamu harcamalarından düşük gelir grupları faydalaniyorsa, kamu harcamalarının gelir dağılımında iyileştirme fonksiyonu söz konusudur (Chu vd., 2000: 15).

Her ne kadar yeniden dağıtım politikalarının ekonomik etkinliği ve büyümeyi engelleyebileceği yönündeki geleneksel görüşler söz konusu olsa da, yoksullar arasında insan sermayesinin geliştirilmesi gibi yeniden dağıtım politikalarının aslında büyümeyi desteklediği artık yaygın olarak kabul edilmektedir (Martinez-Vazquez vd., 2012: 103). Dolayısıyla etkinliğin yanı sıra adalet unsuru da toplumun refahı, yani büyüme kalkınmasında önemli bir toplumsal hedeftir. Bu noktada transfer harcamaları aracılığıyla toplumdaki gelir eşitsizliklerinin giderilmesi önem arz etmektedir. Bununla birlikte transfer harcamalarının gelir dağılımını iyileştirici fonksiyonunun işlerlik kazanabilmesi için iyi bir vergi sistemiyle desteklenmesi gerekmektedir. Özellikle devlet artan oranlı vergilere ağırlık verip, kamu gelirlerinin büyük bir çoğunluğunu yüksek gelirlilerden elde ederek bunları kamu harcamaları yoluyla orta ve düşük gelirliye aktardığı takdirde gelir dağılımı olumlu etkilenebilir. Vergi sistemi tersine artan oranlı vergilere dayanıyorsa ve kamu harcamaları da lüks ve verimsiz harcamalar kullanılıyorsa gelirin yeniden dağıtılması üst gelir grupları yararına olması kaçınılmazdır (Aydın vd., 2017: 480).

4. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Transfer Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Gelirin yeniden dağıtılması ve iyileştirilmesinde en etkili araçlardan biri olan transfer harcamalarının kamu harcamaları içerisindeki payı oldukça önemlidir. Bununla birlikte devletin toplam transfer harcamalarındaki artışı veya bunun kamu harcamaları içerisindeki payı gelir dağılımını iyileştirici harcamalara önem verdiğinin bir göstergesi olmayabilir. Burada transfer harcamalarının alt bileşenleri arasında dağılımı oldukça önemlidir. Borç faiz ödemelerinin transfer harcamaları içerisinde olduğu düşünüldüğünde bu tür transfer harcamaları iktisadi ve sosyal transferlerin payının azalmasına neden olabilmekte ve gelir dağılımında bozulmalara meydana getirmektedir (Savaşan, 2022: 37). Diğer taraftan kamu harcamaları kapsamında, sosyal harcamaların payının yüksek olması ise bireysel gelir dağılımını olumlu etkileyebilmektedir (Martinez-Vazquez vd., 2012: 97). Dolayısıyla transfer harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki anlamlı bir etki meydana getirmesinde bu harcamalarının alt bileşenlerinin toplam transfer harcamaları içerisindeki dağılımı önem arz etmektedir. Çalışmada seçilen gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yıllar itibariyle transfer harcamalarının payı ve Gini katsayısı dikkate alınarak transfer harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu

kapsamda çalışmanın devamında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde transfer harcamalarının payına ve gelir dağılımı göstergelerine yönelik değerlendirmelere yer verilmiştir. Ayrıca son olarak Türkiye özelinde değerlendirmeler de yapılmıştır.

4.1. Gelişmiş Ülkelerde Transfer Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi

Gelişmiş ülkelerde diğer ülkelere nazaran daha çok ekonomik büyüme hedefine odaklanılmaktadır (Altınar ve Keşap, 2021: 50). Bu ülkelerde kalkınma belli bir düzeyde sağlanmış olup, amaç yüksek bir milli gelir ve sürdürülebilir bir büyümeyi sağlamaktır. Ekonomik büyüme noktasında özellikle 1990'lı yıllardan itibaren gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki fark giderek artmaya başlamıştır. Gelişmiş ülkeler diğer ülkelere nazaran daha hızlı büyümüş ve bu ülkelerin uluslararası hakimiyeti giderek artmıştır (Todaro ve Smith, 2015: 2). Hızlı bir büyüme toplumsal refahın dolayısıyla kalkınmanın sağlanmasında tek ölçüt değildir. Yukarıda da değinildiği milli gelir ne kadar çok artarsa artsın bu gelirin adil bir şekilde bölüşümü de ülkelerin kalkınma politikaları içerisinde yer almaktadır. Her ne kadar gelişmiş ülkelerde kalkınma düzeyi yüksek de olsa gelir dağılımında adalet temel makroekonomik sorunlar arasında yer almaktadır. Dolayısıyla bu ülkelerin kamu harcama politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi de oldukça önemlidir. Tablo 1'de gelişmiş ülkelerde transfer harcamalarının, toplam kamu harcamaları içerisindeki payına yer verilmektedir.

Tablo 1: *Gelişmiş Ülkelerde Transfer Harcamalarının Toplam Kamu Harcamalar İçerisindeki Payı (%)*

Ülkeler	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Ort.
Almanya	65,7	65,1	65,1	64,6	63,7	64,1	62,1	63,4	62,9	62,5	62,3	62,8	62,4	61,8	61,6	61,4	62,3	62,1	65,7	63,2
Fransa	53,8	54,4	55,0	55,0	55,2	55,3	55,7	56,0	56,2	56,5	56,4	56,9	57,0	56,9	55,9	56,9	56,9	57,8	57,3	56,1
ABD	-	-	47,9	48,3	48,5	46,7	49,3	50,9	51,5	51,8	52,1	52,6	53,1	53,4	53,5	53,6	53,8	58,5	54,6	51,8
İngiltere	-	41,5	39,2	38,8	38,9	37,3	38,4	41,0	42,6	42,4	44,2	43,9	43,9	44,5	44,2	43,2	43,0	47,3	45,4	42,2
Japonya	55,4	56,2	59,1	59,9	60,4	59,8	60,3	62,1	62,1	62,8	62,9	62,7	62,7	62,6	62,7	62,9	62,5	53,2	57,6	60,4
Kanada	45,8	41,7	38,0	37,0	36,8	35,7	35,6	35,5	35,4	35,2	35,1	34,7	35,3	35,3	35,2	35,4	35,7	45,5	40,8	37,4
İsveç	47,8	44,9	43,9	43,8	43,4	43,5	43,5	43,9	43,7	43,7	44,0	43,5	43,3	42,7	42,4	42,1	41,6	42,8	41,6	43,5
İsviçre	50,9	48,3	51,1	51,1	49,5	46,9	48,0	47,8	47,6	48,2	47,1	47,3	47,8	48,0	48,3	47,9	47,9	49,7	50,3	48,6
İspanya	53,0	51,9	49,7	49,4	48,6	48,9	50,5	51,4	51,7	50,2	55,0	55,2	54,4	54,4	54,1	54,0	54,2	56,2	53,9	52,5
Norveç	49,8	47,0	47,7	48,0	47,5	46,4	45,5	45,4	45,1	44,6	44,4	43,9	44,1	43,8	43,1	42,5	42,2	42,7	42,6	45,1
Lüksemburg	48,1	47,5	48,7	48,6	48,8	49,6	50,5	50,3	49,9	50,2	51,4	51,7	50,8	50,0	49,7	49,2	48,9	50,3	48,1	49,6
Avusturya	56,0	56,4	54,5	54,7	54,7	54,1	53,5	54,7	54,7	54,6	54,9	53,6	55,4	54,9	54,3	54,3	54,0	57,2	56,1	54,9
Avusturalya	-	40,8	40,8	39,7	39,1	39,2	41,8	38,6	39,8	40,3	40,9	41,7	41,5	41,5	40,9	40,5	40,2	45,2	48,3	41,2
Danimarka	49,1	43,8	41,7	40,5	40,0	38,5	39,5	40,2	40,8	40,0	41,2	41,0	40,9	40,9	40,1	39,4	39,8	41,3	39,7	41,0
Ort.	52,3	49,2	48,7	48,5	48,2	47,6	48,2	48,7	48,9	48,8	49,4	49,4	49,5	49,3	49,0	48,8	48,8	50,7	50,1	52,3

Kaynak: (International Monetary Fund Data, 2023, <https://data.imf.org/regular.aspx?key=60991462>)

Tablo 1'e göre gelişmiş ülkelerde içerisinde ele alınan ülkelerin ortalamalarına bakıldığında yıllar itibariyle transfer harcamaları toplam kamu harcamalarının yarısını oluşturmaktadır. Ülkeler özelinde ele alındığında ise, kamu harcamaları içerisinde transfer harcamalarının yıllar itibariyle ortalama en fazla pay ayıran ülke Almanya'dır. Almanya'da transfer harcamaları toplam kamu harcamaları içerisinde %63'lük bir paya sahip olup, bu ülkede kamu harcamalarının ağırlıklı olarak transfer harcaması niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür. Gelişmiş ülkeler arasında kamu harcamalarına en az pay ayıran ülke ise Kanada'dır. Kanada'da kamu harcamaları içerisinde transfer harcamalarının payı %37'dir. Transfer harcamalarının gelir dağılımı üzerinde iyileştirici bir etki meydana getirebilmesi için bu harcamaların kamu harcamaları içerisinde önemli bir paya sahip olmasının yanında hangi amaçlarla yapıldığı da önem arz etmektedir. Dolayısıyla transfer harcamalarının kendi içerisindeki dağılımının sosyal nitelikteki transfer harcamaları ağırlıklı olması gerekmektedir. Tablo 2'de gelişmiş ülkelerde alt bileşenlerin toplam transfer harcamaları içerisindeki payına yer verilmektedir. Yukarıda da yapılan sınıflandırmalardan hareketle transfer harcamalarının alt bileşenleri faiz ödemeleri, sübvansiyonlar, hibeler ve sosyal yardımlar şeklinde ele alınmaktadır.

Tablo 2: *Gelişmiş Ülkelerde Yıllar İtibariyle Alt Bileşenlerin Toplam Transfer Harcamaları İçerisindeki Payı (%)*

Ülkeler/ Ort. (1991-2021)	Faiz Ödemeleri	Sübvansiyonlar	Hibeler	Sosyal Yardımlar
Almanya	8,3	4,7	4,0	83,1
Fransa	9,1	6,2	4,2	80,6
ABD	25,4	2,8	1,8	70,0
İngiltere	14,5	4,4	4,9	76,2
Japonya	12,1	3,2	0,6	84,1
Kanada	30,9	7,6	1,8	59,7
İsveç	8,3	8,0	6,6	77,1
İsviçre	7,0	20,9	3,0	69,1
İspanya	13,1	5,2	4,7	77,0
Norveç	7,5	10,1	4,5	77,9
Lüksemburg	2,2	5,7	0,0	92,1
Avusturya	10,5	6,9	3,9	78,7
Avustralya	8,4	10,6	1,4	79,6
Danimarka	10,1	9,2	0	80,7
Ort.	12	7,5	3	77,6

Kaynak: (International Monetary Fund Data, 2023, <https://data.imf.org/regular.aspx?key=60991462>)

Tablo 2'ye göre transfer harcamaları içerisinde yıllar itibariyle ortalama en fazla paya sahip olan harcama sosyal yardımlardır. Gelişmiş ülkelerde toplam transfer harcamaları içerisinde sosyal nitelikteki harcamalar yaklaşık %80'lik bir oranla oldukça önemli bir paya sahiptir. Ülkeler bazında farklılık göstermekle birlikte transfer harcamaları içerisinde en önemli ikinci harcama unsuru faiz ödemeleri olmakla birlikte, faiz ödemeleri gelişmiş ülkelerde ortalama %12'lik bir paya sahiptir. Bu ülkelerde toplam transfer harcamalarında sübvansiyonların payı ortalama %7,5, hibelerin payı ise ortalama %3'dür. Buradan hareketle gelişmiş ülkelerde transfer harcamalarının ağırlıklı olarak sosyal nitelikteki harcamalara yönelik kullanıldığını söylemek mümkündür. Ülkeler özelinde bakıldığında ise toplam transfer harcamaları içerisinde sosyal yardımlara en fazla pay ayıran ülke Lüksemburg, en düşük pay ayıran ülke ise Kanada'dır. Gelir dağılımının iyileştirilmesi noktasında olumsuz etki meydana getiren faiz ödemelerinin toplam transfer harcamaları içerisinde payının en yüksek olduğu ülkeler Kanada ve ABD iken, en düşük olduğu ülke ise Lüksemburg'dur.

Tablo 3: *Gelişmiş Ülkelerde Gini Katsayıları (1990-2021)*

Ülkeler	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Ort.
Almanya	0,26	0,27	0,26	0,28	0,29	0,29	0,29	0,29	0,3	0,28	0,29	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,29
Fransa	0,29	0,28	0,28	0,28	0,29	0,29	0,29	0,29	0,29	0,31	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,29
ABD	0,33	0,37	0,37	0,38	0,37	0,38	0,38	0,38	0,38	0,39	0,39	0,38	0,39	0,39	0,38	0,39	0,38
İngiltere	0,32	0,34	0,35	0,33	0,32	0,32	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,32
Japonya	0,3	0,3	0,29	0,29	0,31	0,32	0,32	0,32	0,32	0,32	0,32	0,33	0,33	-	-	-	0,31
Kanada	0,28	0,28	0,3	0,32	0,3	0,31	0,33	0,33	0,33	0,33	0,32	0,31	0,31	0,3	0,3	0,3	0,31
İsveç	0,22	0,23	0,26	0,24	0,26	0,26	0,26	0,26	0,27	0,27	0,27	0,28	0,28	0,29	0,29	0,29	0,26
İsviçre	0,28	0,28	0,29	0,28	0,29	0,3	0,29	0,29	0,29	0,3	0,31	0,3	0,3	0,31	0,31	0,31	0,3
İspanya	0,30	0,32	0,31	0,32	0,32	0,34	0,33	0,34	0,32	0,33	0,34	0,33	0,33	0,33	0,33	0,32	0,33
Norveç	0,23	0,24	0,25	0,26	0,25	0,24	0,24	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,26	0,26	0,26	0,27	0,25
Lüksemburg	0,26	0,26	0,28	0,27	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	0,29	0,29	0,29	0,29	0,28
Avusturya	0,24	0,28	0,26	0,26	0,28	0,28	0,27	0,27	0,27	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	0,27
Avusturya	0,29	0,29	0,33	0,33	0,34	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,31	0,31	0,32	0,33	0,33	0,33	0,32
Danimarka	0,23	0,22	0,22	0,23	0,25	0,26	0,25	0,26	0,26	0,25	0,25	0,26	0,27	0,27	0,27	0,27	0,25
Ort.	0,27	0,28	0,29	0,29	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,31	0,3	0,3	0,31	0,3

Kaynak: (Standardized World Income Inequality Database, 2023, <https://fsolt.org/swiid/>)

Gelişmiş ülkelerde yıllar itibariyle transfer harcamalarının gelişimi ele alındıktan sonra bu gelişimin gelir dağılımına yansımaları değerlendirilebilmek için, bu ülkelerin Gini katsayılarının yıllar itibariyle gelişimine bakılmaktadır. Tablo 3’de gelişmiş ülkelerde yıllar itibariyle Gini katsayıları gösterilmektedir. Tablo 3’ göre gelişmiş ülkelerde Gini katsayısı yıllar itibariyle ortalama 0,3 şeklinde seyretmektedir. Ele alınan dönemde Gini katsayısının yıllar itibariyle en düşük olduğu ülkeler arasında Danimarka, İsveç ve Lüksemburg gibi ülkeler, en yüksek olduğu ülkeler arasında ise ABD, İspanya gibi ülkeler yer almaktadır. Bu ülke grubu içerisinde sosyal yardımların en yüksek olduğu Lüksemburg, Gini katsayısının sıfıra en yakın olan ülkeler arasında yer alması bu tür harcamaların gelir dağılımını iyileştirici etkisinin bir göstergesi şeklinde değerlendirilebilmektedir. Bunun yanında faiz ödemelerinin diğer ülkelere nazaran daha yüksek olduğu ABD, Kanada gibi ülkelerde ise Gini katsayısı en yüksek olan ülkeler içerisinde olması bu tür harcamaların gelir dağılımı üzerindeki olumsuz etkisinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Tablo 2 ve Tablo 3 birlikte ele alındığı toplam transfer harcamaları içerisinde sosyal yardımların daha yüksek olduğu ülkelerde Gini katsayısının daha eşitlikçi bir orana sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Bir ülkede gelirin ne kadar adil dağıldığı noktasında P80/P20 şeklinde ifade edilen toplumun gelirden en yüksek payı alan %20’lik kesimin en düşük payı alan %20’lik kesime oranı da oldukça önemli bir göstergedir. Gini katsayısı nüfusun tümü için bir gelir eşitsizliği ortalaması vermektedir. Dilimler arası karşılaştırma ise, alt ve üst dilimler arasındaki farkı ve gelir uçurumunun boyutunu gösterebilmektedir (Çelik, 2004: 63). Nitekim Gini katsayısı dağılımı daha yoğun olduğu kısımlardaki transferler uç noktalarda olanlara göre daha fazla duyarlıdır (Atkinson, 2002: 12). Dolayısıyla Gini katsayısı ile tam olarak ortaya konulamayan gelir eşitsizlikleri üst ve alt gelir dilimleri arasındaki farklar ile bulunabilmektedir. Toplumda gelirden en yüksek payı alan ile en düşük payı alan arasındaki fark arttıkça gelir dağılımı adaletten uzaklaşmakta, tam tersi durumunda ise daha adil bir yapıya dönüşmektedir. Bu kapsamda Tablo 4’de gelişmiş ülkelerde yıllar itibariyle gelirden en yüksek payı alan ile en düşük payı alanın oranına yer verilmektedir.

Tablo 4: Gelişmiş Ülkelerde Gelir Dağılımı Göstergeleri (P80/P20)

Ülkeler	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Ort.
Almanya	4.300	-	-	4.400	4.300	4.400	4.400	4.500	4.600	4.500	4.400	4.600	-	-	4.440
Fransa	-	-	-	-	4.600	4.300	4.400	4.400	4.300	4.400	4.600	4.400	-	-	4.444
ABD	-	-	-	-	-	8.600	8.700	8.300	8.500	8.400	8.400	8.400	7.500	7.100	8.471
İngiltere	6.500	6.500	5.900	5.900	5.900	6.000	6.000	6.100	6.000	6.200	6.500	6.500	6.100	-	6.162
Japonya	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6.200	-	-	-	6.200
Kanada	5.300	5.300	5.300	5.200	5.300	5.400	5.200	5.400	5.000	5.100	4.900	4.800	4.200	-	5.108
İsveç	-	-	-	-	-	3.900	4.000	4.100	4.100	4.200	4.000	4.100	4.100	4.300	4.089
İsviçre	4.800	4.600	4.600	4.400	4.300	4.400	4.600	4.500	4.700	4.600	4.900	5.000	-	-	4.671
İspanya	5.700	6.000	6.100	6.300	6.100	6.600	6.600	6.500	6.500	6.000	5.900	5.700	6.100	-	6.238
Norveç	3.700	3.600	3.700	3.700	3.800	3.800	3.900	4.100	3.900	4.000	4.000	4.000	4.000	4.300	4.000
Lüksemburg	-	-	-	-	-	-	-	4.900	4.900	5.600	5.200	4.800	4.400	-	4.967
Avusturya	4.300	4.500	4.300	4.300	4.300	4.200	4.100	4.200	4.500	4.200	4.300	4.200	4.200	-	4.277
Avustralya	-	-	-	-	5.500	-	5.700	-	5.500	-	5.600	-	5.600	-	5.580
Danimarka	-	-	-	3.600	3.500	3.600	3.600	3.700	3.700	3.800	3.800	3.800	-	-	3.678
Ort.	4.943	4.300	4.300	4.725	4.760	5.018	5.100	5.058	5.092	5.083	5.193	5.025	5.133	5.233	5.166

Kaynak: (OECD Data, 2023, <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>)

Tablo 4’de yer alan oranlardan hareketle gelişmiş ülkelerde yıllar itibariyle ortalama gelirden en yüksek ve en düşük payı alan gelir grupları arasındaki fark artış göstermekle birlikte iki gelir grubu arasındaki fark 2021 yılı itibariyle ortalama 5 kattır. Ülkeler özelinde bakıldığında gelir grupları arasında farkın en yüksek olduğu ülke ABD, en düşük ülke ise Danimarka’dır. Dolayısıyla sosyal harcamaların daha düşük paylara sahip olduğu ABD, İspanya ve Kanada gibi ülkelerde gelirden en yüksek payı alan ve en düşük payı alan arasındaki farkta diğer ülkelere nazaran daha yüksek olup, gelir dağılımı daha az eşitlikçi bir yapıya sahiptir. Diğer taraftan sosyal harcamaların ağırlıklı olduğu Lüksemburg, Danimarka ve Almanya gibi ülkelerde bu fark daha düşüktür. Ortaya konulan bu göstergeler gelişmiş ülkelerde gelir dağılımında adaletin sağlanmasında sosyal harcamaların önemi göstermektedir.

4.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Transfer Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi

Gelişmekte olan ülkeler ekonomik büyümenin yanı sıra kalkınma hedefiyle daha fazla ilgilenmektedir (Altınar ve Keşap, 2021: 50). Nitekim bir ülkenin ekonomik büyümesindeki artış kalkınma düzeyiyle sınırlıdır. Ekonomik büyüme ve kalkınma gibi hedeflerin gerçekleştirilmesinde sahip olunan kaynaklar büyük önem arz etmektedir. Gelişmekte olan ülkeler diğer ülkelere nazaran başta sermaye olmak üzere kaynak yetersizliği yaşayan ülkelerdir. Bir ülkede kaynakların yetersiz olması kalkınma hedefinin gerçekleşmesine engel olmaktadır (Kubar, 2016: 67). Bu durum başta gelir dağılımı olmak üzere diğer makroekonomik sorunlara neden olmaktadır. Bu ülkelerde devletin başarısı ve etkinliği için yerel ve ulusal düzeyde sosyal hayat standartlarının artırılması yani gelirin artırılması ve aynı zamanda maliye politikası araçları kapsamında gelirin adil bir şekilde bölüşümü de sağlanmalıdır (Hazman, 2011: 207). Tablo 5’de gelişmekte olan ülkelerde transfer harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payına yer verilmektedir.

Tablo 5: *Gelişmekte Olan Ülkelerde Transfer Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)*

Ülkeler	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Ort.
Brezilya	-	-	51,3	52,1	51,6	52,0	52,8	57,0	56,1	56,6	55,7	53,9	57,6	53,9	54,2
Endonezya	50,9	39,7	40,9	43,8	44,8	38,7	43,0	34,2	30,8	29,3	31,3	31,6	29,2	32,8	37,2
Meksika	-	-	-	-	-	-	-	-	-	38,3	39,1	40,5	44,9	44,0	41,4
Polonya	45,4	46,8	46,9	46,8	47,2	47,6	46,7	46,5	48,2	47,8	47,4	48,0	51,0	47,9	47,4
Rusya	43,8	48,3	48,6	47,4	48,0	49,2	54,4	51,6	51,3	48,9	45,2	43,3	48,6	-	48,4
G. Afrika	27,7	24,1	24,4	24,3	26,1	34,5	33,7	27,3	27,2	27,2	28,7	25,9	28,4	28,6	27,7
Ukrayna	49,7	51,4	49,8	49,1	55,4	57,4	58,4	57,5	55,2	51,9	49,8	50,1	48,8	46,5	52,2
Bulgaristan	38,1	39,4	44,3	43,4	43,0	43,5	40,7	45,0	45,8	43,1	43,2	44,3	44,8	46,6	43,2
Şili	51,6	44,9	40,1	39,3	39,6	39,5	39,0	38,3	38,6	28,4	28,7	28,4	46,3	57,3	40,0
Romanya	38,5	43,7	46,0	44,7	43,6	44,0	41,5	41,5	40,7	40,6	38,5	38,9	40,5	43,5	41,9
Türkiye	57,7	58,0	53,7	51,9	52,3	50,2	47,5	48,0	49,1	47,7	47,9	47,1	52,9	52,0	51,1
Ort.	44,8	44,0	43,9	43,4	44,4	45,0	45,0	43,3	43,0	40,3	40,0	39,8	43,5	44,4	44,8

Kaynak: (International Monetary Fund Data, 2023, <https://data.imf.org/regular.aspx?key=60991462>)

Tablo 5’e göre gelişmekte olan ülkelerde yıllar itibariyle kamu harcamaları içerisinde transfer harcamalarının ortalama payı %45’dir. Gelişmekte olan ülkeler içerisinde transfer harcamalarına toplam kamu harcamaları içerisinde en fazla pay ayıran ülke Brezilya, en düşük pay ayıran ülke ise Güney Afrika’dır. Gelişmekte olan ülkelerde transfer harcamalarının gelişimine bakıldığında bu harcamalara ayrılan pay ülkeler bazında farklılık göstermekle birlikte gelişmiş ülkelere nazaran

düşüktür. Gelişmekte olan ülkelerde transfer harcamalarının kendi içerisindeki dağılımı ise Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6: *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yıllar İtibariyle Alt Bileşenlerin Toplam Transfer Harcamaları İçerisindeki Payı (%)*

Ülkeler/ Ort. (1991-2021)	Faiz Ödemeleri	Sübvansiyonlar	Hibeler	Sosyal Yardımlar
Brezilya	32,3	1,3	0,1	66,1
Endonezya	27,9	42,2	11,6	18,3
Meksika	30	11,3	10,2	48,3
Polonya	9,1	4,4	0	85,6
Rusya	4,3	23,3	2,2	70,1
Güney Afrika	31,7	6,4	16	45,9
Ukrayna	12,2	10	0,1	77,5
Bulgaristan	4,7	10,4	0	84,9
Şili	7,7	30,1	0,2	62
Romanya	11	4,3	0	84,1
Türkiye	17,7	9	0,6	72,7
Ort.	17,1	13,9	3,7	65

Kaynak: (International Monetary Fund Data, 2023, <https://data.imf.org/regular.aspx?key=60991462>)

Tablo 6'ya göre gelişmekte olan ülkelerde toplam transfer harcamaları içerisinde sosyal harcamaların payının ortalaması %65'dir. Faiz ödemelerinin payı %17 iken sübvansiyonların payı %14'dür. Bu ülkelerde hibeler ise transfer harcamaları içerisinde ortalama %4'lük bir paya sahiptir. Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Polonya ve Bulgaristan bu grup içerisinde sosyal yardımlara en fazla pay ayıran ülkelerin başında gelmektedir. Sosyal yardımlara en düşük pay ayıran ülkelerin arasında ise Endonezya, Güney Afrika ve Meksika gibi ülkeler yer almaktadır. Bu ülkeler arasında yer alan Endonezya'da en fazla pay sübvansiyonlarda olup, faiz ödemelerine de sosyal yardımlardan daha çok pay verilmektedir. Aynı şekilde Güney Afrika ve Meksika'da da transfer harcamaları içerisinde faiz ödemeleri önemli bir paya sahiptir.

Tablo 7: *Gelişmekte Olan Ülkelerde Gini Katsayıları (1990-2021)*

Ülkeler	1990	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Ort.
Brezilya	0,56	0,52	0,48	0,47	0,46	0,46	0,46	0,47	0,48	0,49	0,49	0,48	0,47	0,47	0,48
Endonezya	0,42	0,43	0,47	0,47	0,47	0,47	0,46	0,47	0,47	0,48	0,49	0,47	0,47	0,47	0,47
Meksika	0,48	0,48	0,44	0,46	0,46	0,47	0,45	0,44	0,43	0,42	0,43	0,43	0,43	-	0,45
Polonya	0,23	0,28	0,32	0,31	0,31	0,32	0,31	0,3	0,29	0,29	0,26	0,29	0,3	0,29	0,29
Rusya	0,25	0,37	0,35	0,35	0,35	0,35	0,33	0,33	0,33	0,32	0,31	0,33	0,33	0,33	0,33
G. Afrika	0,65	0,62	0,65	0,65	0,63	0,63	0,62	0,62	0,61	0,61	-	-	-	-	0,63
Ukrayna	0,26	0,3	0,27	0,27	0,26	0,26	0,27	0,27	0,27	0,28	0,28	0,27	0,27	-	0,27
Bulgaristan	0,28	0,29	0,33	0,32	0,34	0,36	0,35	0,36	0,36	0,36	0,36	0,39	0,39	0,39	0,35
Şili	0,49	0,49	0,47	0,48	0,47	0,47	0,46	0,45	0,46	0,45	0,46	0,45	0,45	-	0,47
Romanya	0,23	0,29	0,32	0,32	0,33	0,34	0,33	0,33	0,32	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,32
Türkiye	0,4	0,41	0,41	0,4	0,41	0,4	0,39	0,4	0,41	0,42	0,42	0,42	0,4	0,4	0,41
Ort.	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4

Kaynak: (Standardized World Income Inequality Database, 2023, <https://fsolt.org/swiid/>)

Tablo 7'de gelişmekte olan ülkelerde Gini katsayılarının yıllar itibariyle seyrine yer verilmektedir. Tablo 7'ye göre gelişmekte olan ülkelerin yıllar itibariyle ortalama Gini katsayılarına bakıldığında 0,4 oranından gerçekleştiği görülmektedir. Bu ülkelerde Gini katsayısının ortalama oranı gelişmiş

ülkelere nazaran daha yüksektir. Dolayısıyla gelişmiş ülkelerde gelir dağılımı geliştirmekte olan ülkelere nazaran daha eşitlikçi bir orana sahiptir. Gelişmekte olan ülkeler bazında durum değerlendirildiğinde, yıllar itibariyle ortalama Gini katsayısının en yüksek olduğu ülke Güney Afrika'dır. Güney Afrika'da Gini katsayısı yıllar itibariyle 0,60 üzerinde seyretmekte olup, gelir dağılımı eşit bir dağılımdan oldukça uzaktadır. Nitekim geliştirmekte olan ülkeler arasında Güney Afrika sosyal yardım niteliğindeki harcamalara en az pay ayıran bir ülkedir. Geliştirmekte olan ülkeler arasında Gini katsayısı en düşük olan ülke Ukrayna'dır. Tablo 6'ya bakıldığında Ukrayna, bu ülke grubu içerisinde sosyal yardımlara en fazla pay ayıran ülkeler arasında 4. Sırada yer almaktadır. Bu durum transfer harcamaları içerisinde sosyal yardımlara payının gelir dağılımı üzerindeki belirleyici etkisini göstermektedir. Geliştirmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye'nin Gini katsayısına baktığımızda, az da olsa ülkelerin yıllar itibariyle ortalaması üzerinde yer alan bir orana sahip olduğu görülmektedir. Türkiye bu ülkeler arasında gelir dağılımında adalet açısından 6. sırada yer almaktadır.

Tablo 8: *Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Dağılımı Göstergeleri (P80/P20)*

Ülkeler	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Ort.
Brezilya	-	-	-	12.400	-	-	14.500	-	-	-	-	13.450
Meksika	-	-	11.500	-	10.400	-	10.300	-	8.600	-	8.900	9.940
Polonya	4.800	4.800	4.700	4.700	4.700	4.600	4.400	4.200	4.300	4.000	4.000	4.472
Rusya	-	-	-	-	-	-	5.500	5.100	-	-	-	5.300
G. Afrika	-	-	-	-	-	33.100	-	32.400	-	-	-	32.750
Bulgaristan	5.800	5.800	6.600	6.700	7.100	7.700	8.300	7.700	8.100	8.100	7.500	7.218
Şili	-	-	-	10.600	-	10.000	-	10.300	-	-	-	10.300
Romanya	6.800	6.400	6.800	7.100	8.100	7.200	6.500	7.200	7.100	6.700	6.900	6.981
Türkiye	-	-	7.700	7.500	7.700	7.800	-	7.700	7.500	8.200	-	7.728
Ort.	5.800	5.667	7.460	7.700	7.600	11.733	8.250	10.657	7.120	6.750	6.825	10.904

Kaynak: (OECD Data, 2023, <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>)

Tablo 8'de geliştirmekte olan ülkelerde toplumda gelirden en fazla pay alanın, en düşük pay alana oranına yer verilmektedir. Tablo 8'e göre geliştirmekte olan ülkelerde yıllar itibariyle en düşük gelir grubu ile en yüksek gelir grubu arasındaki fark giderek artış göstermekle birlikte bazı dönemlerde düşüş eğilimine girmiş ancak sonrasında yine bir artış söz konusu olmuştur. Dolayısıyla bu oranlardan hareketle yıllar itibariyle gelir dağılımında adaletten giderek uzaklaşıldığını söylemek mümkündür. Geliştirmekte olan ülkeler arasında bu farkın en yüksek olduğu ülke Güney Afrika'dır. Her ne kadar ele alınan dönemde Güney Afrika'da veri eksikliği söz konusu olsa da ulaşılabilen yıllar itibariyle bu ülkede yüksek gelirliye düşük gelirli arasındaki yaklaşık 33 kat fark söz konusudur. Bu ülke grubu içerisinde aradaki farkın en düşük olduğu ülke ise Polonya'dır. Nitekim Polonya bu ülke grubu içerisinde sosyal yardımlara en fazla pay ayıran ülkedir. Bu bilgilerden hareketle geliştirmekte olan ülkelerde transfer harcamaları içerisinde sosyal nitelikteki harcamaların gelir dağılımında adaletle yönelik göstergeler üzerindeki etkisi oldukça net görülmektedir.

Gelişmiş ülkeler ve geliştirmekte olan ülkeler bazında genel bir değerlendirme yapıldığında gelişmiş ülkeler hem toplam kamu harcamaları içerisinde transfer harcamalarına hem de transfer harcamaları içerisinde sosyal yardımlara geliştirmekte olan ülkelere göre daha fazla pay ayırdığı görülmektedir. Bu durumdan hareketle gelişmiş ülkelerde Gini katsayısı ve P80/P20 oranının yıllar itibariyle ortalaması geliştirmekte olan ülkelere nazaran daha düşüktür. Transfer harcamaları ve bunların alt bileşenlerinin payının ülke grupları bazında farklılıkları, bu ülkelerin gelir dağılımı göstergelerine de açık bir şekilde yansımaktadır.

4.3. Türkiye’de Transfer Harcamalarının Gelişimi ve Gelir Dağılımına Etkisi

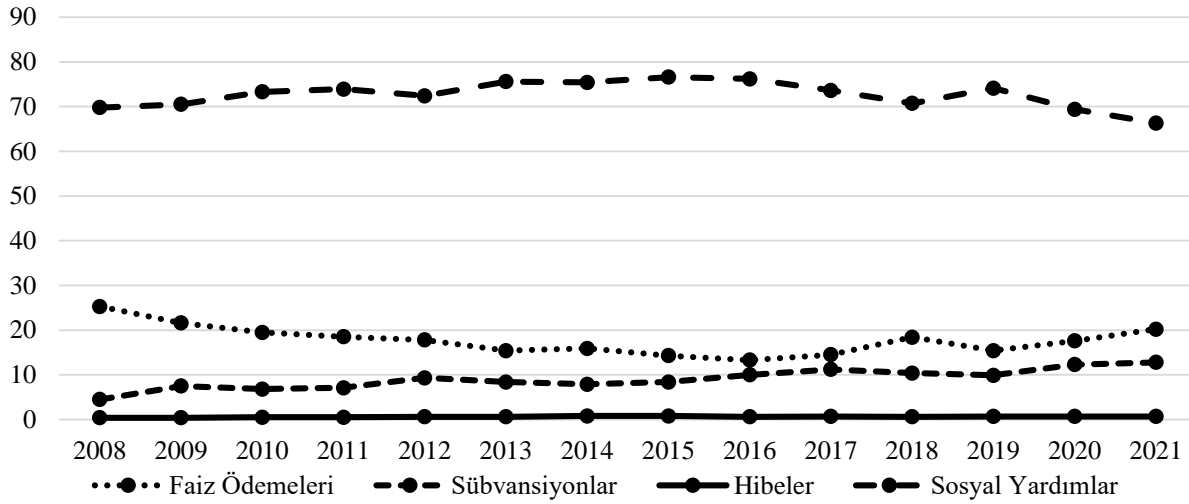
Transfer harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisini ülke grupları bazında incelemekle birlikte Türkiye özelinde de yıllar itibariyle bu harcamaların gelişimi ve gelir dağılımına yansımaya değinilmekte fayda olduğu düşünülmektedir. Gelir dağılımında adaleti sağlama noktasında en etkin kabul edilen transfer harcamalarının etkisi Türkiye’de çokta istenilen düzeyde değildir. Türkiye’de gerçekleşen transfer harcamaları gelir dağılımı iyileştirme fonksiyonunun yanı sıra yoksul kesimi daha da yoksullaştıran, varlıklılar lehine, tersine yeniden dağılımı sağlayan bir yapıya büründüğü ileri sürülmektedir (Yüce, 2001: 31). Özellikle 2000’li yıllara kadar borç faiz ödemelerinin önemli bir miktarda olması transfer harcamalarının geliri iyileştirici etkisini olumsuz etkilemektedir. 1980 ve 1990’lı yıllarda giderek artan gelir eşitsizliklerinin nedeni olan faiz ödemelerinin payında 2000’li yıllarda gündeme gelen sıkı maliye politikalarıyla azalmalar olmuştur. Faiz ödemelerindeki düşüşler ve sosyal harcamalara daha fazla ağırlık verilmesi transfer harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki iyileştirici etkisini arttırmıştır. Tablo 9’da yıllar itibariyle Türkiye’de transfer harcamalarının kendi içerisinde alt türleri itibariyle dağılımına yer verilmektedir.

Tablo 9: Türkiye’de Alt Bileşenlerin Toplam Transfer Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

Yıllar	Faiz Ödemeleri	Sübvansiyonlar	Hibeler	Sosyal Yardımlar
2008	25,3	4,5	0,4	69,8
2009	21,6	7,5	0,4	70,5
2010	19,5	6,8	0,5	73,3
2011	18,5	7,1	0,5	73,9
2012	17,8	9,3	0,6	72,4
2013	15,4	8,4	0,6	75,6
2014	15,9	7,9	0,8	75,4
2015	14,3	8,4	0,8	76,6
2016	13,3	10,0	0,6	76,2
2017	14,5	11,2	0,7	73,6
2018	18,4	10,4	0,6	70,7
2019	15,4	9,9	0,7	74,1
2020	17,6	12,3	0,7	69,4
2021	20,2	12,8	0,7	66,3

Kaynak: (International Monetary Fund Data, 2023, <https://data.imf.org/regular.aspx?key=60991462>)

Tablo 9’a göre transfer harcamaları içerisinde en fazla paya sahip harcama türü sosyal yardımlardır. Bazı yıllar farklı olmakla birlikte yıllar itibariyle Türkiye’de toplam transfer harcamaları içerisinde sosyal yardımlara ayrılan pay artış göstermektedir. Ancak 2019 yılından sonra sosyal yardımların payı %66’ya kadar gerilemiştir. Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan ve borç yükünün yüksek olduğu ülkeler arasında yer alan Türkiye’de bu borçların faizlerine için yapılan ödemeler transfer harcamaları içerisinde ikinci önemli paya sahip olan harcama türüdür. Yıllar itibariyle Türkiye’de transfer harcamaları içerisinde faiz ödemelerine ayrılan pay giderek azalmakla birlikte son yıllarda yine artış eğilimine geçmiştir. Son dönemde faiz ödemelerine ayrılan payın artarken, sosyal yardımlara ayrılan pay azalmıştır. Transfer harcamalarının yıllar itibariyle kendi içerisindeki gelişimi Şekil 2 aracılığıyla daha net ortaya konulabilmektedir.

Şekil 2: Türkiye’de Transfer Harcamalarının Gelişimi (2008-2021)

Kaynak: (International Monetary Fund Data, 2023, <https://data.imf.org/regular.aspx?key=60991462>)

Şekil 2’ye bakıldığında yıllar itibariyle hibelerin oranında bir değişim olmadığı, söbvansiyonların özellikle son dönemde arttığı sosyal yardımların son dönemde düştüğü ve faiz ödemelerinin arttığı net bir şekilde gözlenmektedir. Türkiye’de IMF anlaşmaları ve devamında Avrupa Birliği sürecinin etkisiyle kamu borçlarının Maastrich Kriterlerinde istenen oranın altına çekilmesi, 2001 krizi sonrası uygulanan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı gibi gelişmeler kamu borçlarının azaltmış dolayısıyla borçlara ödenecek faiz miktarlarını da düşürmüştür. Bu nedenle transfer harcamaları içerisinde yer alan borç faiz ödemelerinin payında bir azalma eğilimi söz konusu olmuştur. Ancak son yıllarda faiz ödemeleri bir artış eğilimine geçmiştir. Bu durumun temel gerekçesi olarak Türkiye’de 2018 ağustos ayında başlayıp sonraki yıllarda devam eden kur krizini (döviz kurundaki artış) göstermek mümkündür. Faiz ödemelerine ayrılan payın artması sosyal yardımların payının azalmasına neden olmuştur.

Tablo 10: Türkiye’de Sıralı %20’lik Gruplar İtibariyle Yıllık Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirinin Dağılımı (%)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
İlk %20	6,1	6,2	6,1	6,2	6,3	6,1	6,2	5,9	6,1	6,0
İkinci %20	10,7	10,9	10,7	10,6	10,7	10,6	10,9	10,6	10,8	10,4
Üçüncü %20	15,2	15,3	15,2	15,0	14,8	14,8	15,2	14,9	15,1	14,7
Dördüncü %20	21,4	21,7	21,5	21,1	20,9	20,9	21,4	21,1	21,3	20,9
En Yüksek %20	46,6	45,9	46,5	47,2	47,4	47,6	46,3	47,5	46,7	48,0

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2022-49745>)

Tablo 10’da yıllar itibariyle Türkiye’de toplumun %20’lik dilimlerinin gelirden aldığı pay gösterilmektedir. Buna göre Türkiye’de gelirden en yüksek payı alan kesim toplam gelirin %45’inden fazlasını almaktadır. Yıllar itibariyle bu pay artış göstermekle birlikte 2021 yılından bir önceki döneme göre 1,3 oranında artış göstermiştir. Gelirden en düşük payı alan %20’lik kesimin gelirden aldığı pay ise son dönem 0,1 oranında azalmıştır. En üst gelirin aldığı payın artması ve en düşük gelirinin aldığı payın azalması, gelir grupları arasındaki makasın giderek artmasına ve gelir dağılımında adaletin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Nitekim Türkiye’de ilk yüzde yirmilik dilim ile son yüzde yirmilik dilim arasındaki farkın yaklaşık 7 kat olması gelir dağılımı açısından henüz istenen noktada olunmadığının önemli bir göstergesidir. Gelişmiş ülkeler ortalamasına bakıldığında bu oranın yaklaşık 5 olduğu düşünüldüğünde,

Türkiye'nin gelir dağılımı noktasında henüz istenilen noktada olmadığı da ortadadır. Her ne kadar sosyal yardımlara ağırlık verilse de gelir dağılımının iyileştirilmesi noktasında farklı politika araçlarının devreye alınması gelir dağılımında daha eşitlikçi bir yapı için oldukça önemlidir.

5. Sonuç ve Öneriler

Gelir dağılımında adaletin sağlanması hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin temel kalkınma hedefleri içerisinde yer almaktadır. Ülkeler bazında farklılıklar olsa da bir ülkede belli bir dönemde gerçekleştirilen üretimden elde edilen çıktı toplumda adil bir şekilde bölüşülmemektedir. Gelirin bölüşümünde meydana gelen bu adaletsizlik hem ekonomik hem de toplumsal yapıda sorunlara neden olmaktadır. Dolayısıyla günümüz toplumlarında bu sorunların giderilmesinde devletin maliye politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Gelirin iyileştirilmesinde en önemli mali araçların başında transfer harcamaları gelmektedir. Transfer harcamaları milli gelir üzerinde bir değişikliğe sebebiyet vermemekle birlikte gelirin el değiştirmesini sağlayan karşılıksız harcamalardır. Bu tür harcamalar birden fazla amaca yönelik yapılabilmektedir. Bunlar arasında en önemlisi ve gelir dağılımı üzerinde iyileştirici etkisi güçlü olan harcamalar sosyal transferlerdir. Toplam transfer harcamaları içerisinde sosyal yardımların payı arttıkça gelir dağılımı daha eşitlikçi bir yapıya dönüşmektedir. Nitekim çalışmada elde edilen bulgularda bu yöndedir. Ülke grupları bazında transfer harcamalarının kamu harcamaları içerisindeki payı ele alındığında, gelişmekte olan ülkelere göre gelişmiş ülkelerde kamu harcamaları içerisinde transfer harcamaları daha fazla paya sahip olmaktadır. Aynı zamanda gelişmiş ülkelerde sosyal yardımlarda toplam transfer harcamaları içerisinde sosyal yardımlara ayrılan pay da gelişmekte olan ülkelere göre yüksektir. Her ne kadar bu değerlendirmeler ülkeler bazında farklılaşsa da bir grup halinde ele alındığında sosyal yardımların ağırlıklı bir paya sahip olması gelişmiş ülkelerin gelir dağılımı göstergelerine de açık bir şekilde yansımaktadır. Gelişmekte olan ülkeler ise gelişmiş ülkelere nazaran hem kamu harcamaları içerisinde transfer harcamalarına hem de transfer harcamaları içerisinde sosyal yardımlara daha az pay ayırmaktadır. Nitekim bu ülkelerin gelir göstergeleri gelişmiş ülkelere göre gelir dağılımının daha eşitliksiz bir yapıda olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye açısından elde edilen veriler değerlendirildiğinde, transfer harcamalarının ağırlıklı olarak sosyal yardımlardan oluştuğu gözlenmekle birlikte son dönemlerden faiz ödemelerindeki artışla birlikte sosyal yardımlara ayrılan pay azalmıştır. Bununla birlikte Türkiye'de gelir dağılımına ilişkin göstergelere bakıldığında, hem Gini katsayısı hem de P80/P20 oranı açısından istenilen noktada olmadığı görülmektedir.

Çalışmada elde edilen ve yapılan değerlendirmeler sonucunda transfer harcamaları içerisinde sosyal yardımların ağırlığının artması bu tür harcamaların gelir dağılımını iyileştirici etkisini güçlendirmektedir. Ancak unutulmamalı ki gelir dağılımında tek etkili faktör sadece devletin harcama politikaları değildir. Ekonomide vergi gibi gelir dağılımına etki edebilecek diğer araçlarla da daha eşitlikçi bir yapının sağlanması amaçlanmalıdır. Gelir dağılımı arasındaki eşitsizlikleri dikkate alan vergiler aracılığıyla elde edilen finansman kaynaklarının transfer harcamalarına konu edilmesi ve bu harcamaların sosyal amacına yönelik gerçekleştirilmesi gelir dağılımında adaletin sağlanması açısından oldukça önemlidir. Gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkeler gibi transfer harcamalarında sosyal nitelikteki harcamalara daha fazla ağırlık verdiği takdirde bu ülkelerde gelir eşitsizliklerinde azalmalar söz konusu olabilir.

Kaynakça

- Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2002). Gelir dağılımında adalet(siz)lik ve gelir eşit(siz)liği: Terminoloji, temel kavramlar ve ölçüm yöntemleri. C. C. Aktan (Ed.), *Yoksullukla mücadele stratejileri* içinde (ss. 1-21), Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Aktaş, E. E. ve Dokuzoğlu, S. (2021). Sosyal transfer harcamaları-gelir eşitsizliği ilişkisi: Karşılaştırmalı panel nedensellik analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 59, 119-140.

- Altınar, A. ve Keşap, D. (2021). Gelişmekte olan ülkelerde küreselleşmenin ekonomik kalkınma üzerindeki etkisi: Panel veri analizi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(4), 49-58.
- Atkinson, T. (2002). *Income inequality and the welfare state in a global era*. The J. Douglas Gibson Lecture, School of Policy Studies, Queen's University, https://www.tony-atkinson.com/wp-content/uploads/2013/09/Atkinson_Income_Inequality_and_the_Welfare_State_in_Global_Era_2003.pdf. (12.08.2023)
- Aydın, M. S., Kaya, H. ve Sezer, O. (2017). Transfer harcamalarının gelir dağılımında adaleti sağlamadaki rolü. *International Journal of Social Science*, 61, 475-487.
- Bülbül, D. ve Sağır, Y. (2020). Türkiye’de transfer harcamalarının fayda yansımaları. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(1), 1-24.
- Chu, K., Davoodi H. ve Gupta S. (2000). Income distribution and tax and government social spending policies in developing countries. *IMF Working Paper*, 00/62.
- Connolly, S. ve Munro, A. (1999). *Economics of public sector*. Harlow: Pearson Education.
- Çalışkan, A. (2022). Gelir dağılımında adaletin sağlanmasına yönelik yaklaşımlar: Teorik bir bakış. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 214-229.
- Çelik, A. (2004). AB ülkeleri ve Türkiye’de gelir eşitsizliği: Piyasa dağılımı-yeniden dağılım. *İnsan ve Toplum Dergisi*, 3, 53-91.
- Çelik, D. ve Erkişi, K. (2022). Gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımına etki eden faktörler. *Erciyes Akademi*, 36(1), 253-269.
- Eğilmez, M. (2006). Gelir dağılımında son durum, <https://www.mahfiyegilmez.com/2016/09/gelir-dagiliminda-son-durum.html>. (10.08.2023)
- Ersezer, D. (2006). Gelir dağılımı politikası ve araçları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 255-268.
- Hausman, D. M. ve McPherson, M. S. (2006). *Economic analysis, moral philosophy, public policy*. New York: Cambridge University Press.
- Hazman, G. G. (2011). Türkiye’de gelir dağılımında adalet ve sosyal güvenlik harcamaları arasındaki nedensellik ilişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 205-216.
- Howard, M. (2001). *Public Sector Economics for Developing Countries*. Jamaica: University of the West Indies Press.
- International Monetary Fund Data (2023). Statement of operations (revenue, expenditure, net lending/ Borrowing and financing), <https://data.imf.org/regular.aspx?key=60991462>. (20.08.2023)
- Just, R. E., Hueth, D. L. Schmitz, A. (2004). *The Welfare economics of public policy*. UK: Edward Elgar Publishing.
- Kakwani, N. C. (1977). Applications of lorenz curves in economic analysis. *Econometrica*, 45(3) 719-728.
- Kanbur. R. (2000). Income distribution and development, A. B. Atkinson, E. Bourguignon (Ed.), *Handbook of Income Distribution* içinde (pp. 791-841), Amsterdam: Elsevier.

- Kirmanoglu, H. (2007). *Kamu ekonomisi analizi*. İstanbul: Beta Basım.
- Kubar, Y. (2011). Bir iktisat politikası amacı olarak gelir dağılımı: Türkiye örneği (1994–2007) Analizi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 227-246.
- Kubar, Y. (2016). Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınma göstergeleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Bir panel veri analizi. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4, 65-99.
- Hyman, D. N. (2011). *Public finance*. Mason: South-Western Cengage Learning.
- Lorz, O. (2004). Unemployment, social transfers, and international capital mobility. *Public Finance Analysis*, 60(2), 205-221.
- Martinez-Vazquez, J., Moreno-Dodson, B. ve Vulovic, V. (2012). The impact of tax and expenditure policies on income distribution: Evidence from a large panel of countries. *Review of Public Economics*, 200(4), 95-130.
- Todaro, M. P. ve Smith, S. C. (2015). *Economic development*, New York: Pearson.
- OECD Data (2023). Income inequality, <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.html>. (22.08.2023)
- Öztürk, N. (2011). *Kamu ekonomisi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Savaşan, F. (2022). *Kamu ekonomisi*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Standardized World Income Inequality Database (2023). <https://fsolt.org/swiid/>.
- Thornton, J. (2001). The Kuznets inverted-U hypothesis: panel data evidence from 96 countries. *Applied Economics Letters*. 8(1), 15-16.
- Topuz, S. G. ve Doğan E. (2020). Transfer harcamaları ve gelir eşitsizliği ilişkisi: Panel nedensellik analizi ile karşılaştırmalı bir değerlendirme. *İzmir İktisat Dergisi*, 35(1), 549-562.
- Türk, İ. (2004). *Maliye politikası*. Turhan Kitabevi, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2023). Gelir dağılımı istatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2022-49745>. (25.08.2023)
- Yüce, M. (2002). Türkiye’de gelir dağılımı bozukluğunun izlenen kamu gelir ve harcama politikaları ile bağlantısı. *Bilig Dergisi*, 23, 1-38.